

Nieuwsbrief Vriendenkring

Onderweg met Christine Gruwez

september 2011

Dialogo als kunst: een verkenning

Dezer dagen gonst het in de wereld van commentaren en analyses allerhande. Niemand zal ontkennen dat dit fenomeen te maken heeft met de huidige turbulente tijden, waarin de nieuwsfeiten elkaar in duizelingwekkende vaart opvolgen met in hun kielzog een stroom aan niet zelden tegenstrijdige uitspraken en verklaringen. Communicatie heeft dan veel weg van een stortvloed aan informatie, waar je nauwelijks aan het debiet ervan kan onttrekken. En waar bij het steeds moeilijker wordt om datgene wat er zich in werkelijkheid voordoet nog te kunnen onderscheiden en als dusdanig gewaar te worden. Steeds vaker blijkt dat informatie in dienst staat van welbepaalde belangen en niet op de eerste plaats van een objectieve weergave van de werkelijkheid. De vraag of het nog mogelijk is de ware toedracht van een gebeurtenis te leren kennen, ligt voor de hand. De roep naar 'werkelijkheid' neemt toe, maar tezelfdertijd groeit ook de angst, ja de weerzin ervoor, en de behoefte om zich ertegen te beschermen.

Hoe de toegang tot de werkelijkheid te vrijwaren?

De werkelijkheid, als een verschijningsvorm van de waarheid, kan enkel dan tot verschijning komen, als communicatie ook de mogelijkheid inhoudt tot een dialoog. Overdracht van informatie, het loutere meedelen van feiten biedt deze mogelijkheid duidelijk niet. Het volstaat niet te spreken opdat er van een dialoog sprake is. Maar evenmin is ieder gesprek vanzelfsprekend een dialoog.

Het uit het Grieks stammende woord *dialogo* is alleen al daarom interessant dat het niet zonder meer kan vertaald worden. Zoveel is duidelijk dat het om een samengesteld woord gaat: *dia* en *logos*. *Dia* kan betekenen 'door, doorheen' en ook 'tussen'. Het 'doorheen' geeft aan op welke manier iets gebeurt. Vergelijkbaar is het woord *dia-pason*, dat letterlijk betekent: 'door alle (tonen) heen' en bijvoorbeeld op het octaaf slaat, als het interval dat zich door alle tonen heen uitstrekt.

Aankondiging

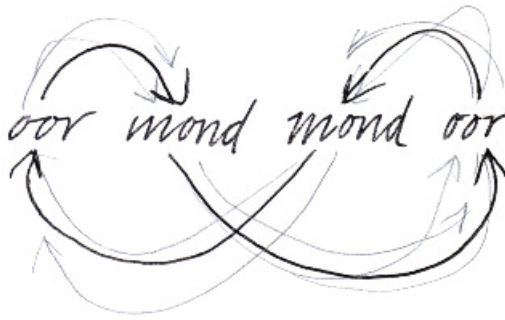
De vriendenkring heeft voor Christine een weblog geopend, waar zij ons deelgenoot maakt van ervaringen en overwegingen onderweg: even stilstaan bij een indruk, een foto, langere artikels, een caleidoscopisch beeld waarin de thema's van de vriendenkring kunnen verschijnen.

Ervaren internetreizigers hebben hem wellicht al ontdekt: www.christinegruwez.info – met dank aan Gerard Bik voor ontwerp en begeleiding.

Welkom op www.christinegruwez.info

Het is echter het woord *logos* dat de grote uitdaging vormt. Er is nauwelijks een term te vinden die in de geschiedenis van het denken tot zoveel uiteenlopende verklaringen aanleiding heeft gegeven als uitgerekend deze. Naar de vorm is het een substantief en betekent 'woord', 'spraak', maar ook 'verhouding'. Het element van verhouding wordt door het voorzetsel *dia* versterkt. *Logos* heet dan ook de verhouding tussen taal en werkelijkheid. Een verhouding die zich in het spreken kan uitdrukken, maar niet samenvalt met de inhoud van de woorden. Het waarheidsgehalte van een betoog kan niet getoetst worden aan de letterlijke zin van het verwoorde, maar komt tot uiting in de verhouding tussen spreker, de spraak als actief bewegen, en datgene waarop het spreken betrekking heeft. Het spreken, diegene die spreekt en het gesprokene in hun onderlinge verhouding, in dat wat tussen deze drie weeft, dit alles valt binnen de betekenishorizon van *logos*. *Logos* is onder meer ook dit (waarmee lang niet alles over *logos* is gezegd!): die verhouding waarin de werkelijkheid, als een verschijningsvorm van de waarheid, zichtbaar wordt.

Een dialoog zou dan deze vorm van gesprek kunnen zijn, waarin iets van deze verhouding zich kan manifesteren. Het luisteren speelt daarbij een cruciale rol, die qua tijd en ingesteldheid aan het spreken voorafgaat. Een dialoog begint bij de alerte bereidheid van alle betrokkenen tot luisteren.

Dat het luisteren op de eerste plaats komt heeft niets te maken met een soort omkering van de gebruikelijke beurtrol tussen spreker en luisteraar, en waar dan in de regel een 'gespreksleider' gaat bemiddelen en het woord geeft aan de nu aan de beurt zijnde spreker. De voorrang van het luisteren op het spreken heeft er alles mee te maken dat luisteren de tussen-

ruimte van het 'dia', het 'doorheen' open maakt en in stand houdt. Het is het 'dia-pason' waarin de klank zich kan openbaren. Dialoog, op dezelfde wijze als klank, ontstaat uit de stilte. Een stilte die zindert van het verlangen te kunnen luisteren, opdat de ander moge spreken. Niet: ik luister naar wat je te zeggen hebt, maar: ik luister, opdat je moge spreken.

Terwijl het spreken dat niet op een aanvankelijke luisterterruimte kan aanspraak maken, in vele gevallen tot niets anders in staat is dan de ruimte te bezetten, houdt juist de tussenruimte een uitnodiging in om 'nieuw' te spreken. Dit betekent niet: nieuwe dingen zeggen, maar spreken vanuit de verhouding die geen andere is dan de *logos* zelf. Zo te kunnen spreken dat de werkelijkheid zich in een nieuwe gestalte kan openbaren. De dialogen van Plato zijn in dit opzicht de prototypes bij uitstek voor de dialoog als gebeuren, waarin de werkelijkheid in een scheppend proces nieuw ontstaat en waaraan eenieder die dit verlangen, deze 'Eros' draagt, kan participeren.

Christine Gruwez

Aankondiging vriendendag 27 november 2011

Lieve vrienden,

Graag nodigen wij u uit op de jaarlijkse ontmoeting van de vriendenkring "Onderweg met Christine Gruwez" op zondag 27 november 2011.

Deze dag staat in het teken van de dialoog, thema van de reis naar Israël, maar vormt uiteraard ook een verbindend element onder allen die van deze vriendenkring deel uitmaken. Elders in deze nieuwsbrief kunt u al een stukje van Christine hierover lezen.

We zijn ook zeer verheugd om voor deze bijeenkomst de medewerking van Peter Idenburg*, bestuurslid van de International Dialogues Foundation

te kunnen aankondigen. Deze stichting stelt zich tot doel mensen bij elkaar te brengen die door de kracht van hun ideeën en hun plaats in de samenleving een rol kunnen spelen in het tot stand brengen van dialoog tussen allerlei partijen. Op www.internationaldialogues.nl kunt u hierover meer vernemen.

Meer gegevens over locatie en programma zullen binnenkort meegedeeld worden.

Alvast hartelijk welkom vanwege Christine Gruwez en de initiatiefgroep: Ignaz Anderson, Margriet Idenburg, Peter Idenburg, Tettje van Wageningen en Michiel ter Horst.

*De spreker is een neef van het gelijknamige lid van de initiatiefgroep.

Uitstap van de vriendenkring naar Oss ontmoeting en gesprek met Gijs Frieling en Christine Gruwez

Zondag 10 april 2011
Museum Jan Cunen – Oss

Een frisse en zonnige aprildag, de stad Oss nog helemaal in ochtendlijke zondagsrust. Het Museum Jan Cunen massief en statig in het park - de afspraakplek voor de Vriendenkring, die 10e april. In het museum loopt op dat moment (en nog tot eind 2011) de tentoonstelling *Pizzeria Vasari*, muurschilderingen in de voormalige trouwzaal door Gijs Frieling. In de vorige vriendenbrief waren al enkele afbeeldingen opgenomen, wie nog wat meer wil zien, kan een kijkje nemen op de website van het museum, of uiteraard zich Oss-waarts begeven.

Want het is een merkwaardig schouwspel, en het vraagt zeker enige tijd om het goed in je op te nemen. Als dan de kunstenaar zelf aanwezig is, en in gesprek gaat met een aandachtige kunstbeschouwer als Christine, en bij uitbreiding de aanwezige vrienden, kan het werk in zijn breedte en diepte waargenomen worden.

Christine opent de ontmoeting met de vaststelling dat ze zich in een beeldenwereld bevindt. We worden rondom omringd door een panorama aan beelden. Als we vóór een beeld staan, zijn er ook beelden links en rechts en achter ons. Als we omhoog kijken, zijn er nog weer nieuwe beelden. We zijn erin, niet frontaal ertegenover. Door deze rondomopstelling spreken de beelden ook met elkaar, er ontstaan als het ware verhalen, en het vraagt tijd en inkeer om te luisteren en deze beelden zich in onszelf te laten uitspreken.

Aanknopend bij enkele uitspraken van G. Frieling en met het oog op het gesprek brengt Christine dan een drietal elementen aan die in vele kunstbeschouwingen aan de orde zijn. Ze noemt de begrippen *kunst*, *verlangen* en *werkelijkheid*. Deze drie zijn uiteraard niet eenduidig te omschrijven, het zijn gelaagde begrippen, en ze staan in een complexe verhouding tot elkaar. Wat het begrip *verlangen* betreft, wil zij

proberen om een bepaalde betekenislaag als het ware in ere te herstellen. Als je heel zorgvuldig naar dit begrip kijkt, bespeur je er een bepaalde spanning in, iets als van een gespannen boog – daar is spanning én richting. Een verlangen is ergens op gericht, maar is het de bedoeling dat de spanning opgeheven wordt? Of is het juist de bedoeling om de spanning uit te houden? Welk verlangen is het dat als het ware zichzelf steeds vernieuwt? Heel waarschijnlijk is het een verlangen naar de *werkelijkheid*. Maar ook dit is een complex en meerlagig begrip. Verlangen we naar de naakte, rauwe werkelijkheid? Of proberen we om dit soort werkelijkheid “aan te kleden”, ontwikkelen we strategieën om de werkelijkheid te verdoezelen? Het zou te simpel zijn om dan kunst te zien als een manier om de werkelijkheid “aan te kleden”.

Veeleer speurt een kunstenaar naar een werkelijkheidsaspect dat niet zomaar zichtbaar is, hoewel hij bijvoorbeeld als beeldend kunstenaar wel iets laat zien! Als kunstenaar zoekt de mens naar iets heel diep binnenin, iets waar “zijn verlangen naar uitgaat”. Kunst in al haar vormen speelt zich af in het grensgebied tussen verlangen en werkelijkheid.

Op zijn beurt opent Gijs Frieling met de gedachte dat het hem vanuit de vaststelling van het steeds groter wordende isolement van de hedendaagse kunst – als karakteristieken noemt hij o.m. het “opgesloten zijn in een intellectueel discours”, waar “iedereen steeds bezig is met eigen standpuntbepaling” – een steeds groter wordende behoefte

(verlangen) werd werk te maken dat verbindingen legt met de wereld buiten de kunst. Een kunstenaar is iemand die om zich heen kijkt, en wil weten wat de dingen zijn – schilderend komt hij erachter wat of hoe iets is. Kunst is een manier om de werkelijkheid vast te stellen, maar het is een heel wonderlijk soort “vast” stellen, omdat je blikrichting steeds kan wisselen. En anderzijds kan een kunstenaar door zijn werk als het ware de heftigheid, de vurigheid van de werkelijkheid uithouden.

Hierna ontspoon zich gaandeweg tussen beide sprekers en de aanwezige vrienden een tastend gesprek, een gedachtewisseling waarin allerlei nuances en lagen van het thema onderzocht en verkend werden. Telkens weer konden we kijken naar bepaalde fragmenten van het ons omgevende kunstwerk, en telkens weer konden we daardoor aanknopen zowel bij de geschiedenis van kunst en cultuur, als bij het moderne levensgevoel en hoe dit in de hedendaagse kunst uitdrukking vindt. Het was op een bepaalde manier enigszins adembenemend, spannend en ook weer heel voorzichtig, omdat iedereen, zowel de mensen die aan het gesprek deelnamen, als diegenen die luisterend aanwezig waren, voelde dat deze inhouden zich bevinden in een gebied dat niet zomaar met onze alledaagse woorden benaderd kan worden. We konden ervaren dat het nodig was om de taal zelf als het ware te herontdekken.

Hierna ontspoon zich gaandeweg tussen beide sprekers en de aanwezige vrienden een tastend gesprek, een gedachtewisseling waarin allerlei nuances en lagen van het thema onderzocht en verkend werden. Telkens weer konden we kijken naar bepaalde fragmenten van het ons omgevende kunstwerk, en telkens weer konden we daardoor aanknopen zowel bij de geschiedenis van kunst en cultuur, als bij het moderne levensgevoel en hoe dit in de hedendaagse kunst uitdrukking vindt. Het was op een bepaalde manier enigszins adembenemend, spannend en ook weer heel voorzichtig, omdat iedereen, zowel de mensen die aan het gesprek deelnamen, als diegenen die luisterend aanwezig waren, voelde dat deze inhouden zich bevinden in een gebied dat niet zomaar met onze alledaagse woorden benaderd kan worden. We konden ervaren dat het nodig was om de taal zelf als het ware te herontdekken.

An Notebaert

De tweede dag

Nauwelijks met het blote oog te zien, maar wel heel aanwezig: de scheppingsdagen aan het zuidportaal van de kathedraal te Laon. Op de tweede dag (de middelste van de afbeeldingen) houdt de Logos in de linkerhand een discus, waarvan de binnenrand met negen gevleugelde kopjes is bezet. Met de rechterhand beroert Hij zachtjes het oppervlak der wateren.

De discus in de linkerhand (sommige spreken hier zelfs van een mand!) heeft nog deze bijzonderheid: in het

midden verschijnt er een tiende kopje. Niet gevleugeld deze keer!

Ten tijde van de Frankische koningen, in het bijzonder onder de regering van Karel de Kale, was Laon een centrum van geleerdheid, waarbij op de eerste plaats Ierse monniken en geleerden het keur uitmaakten. In de negende eeuw was aan deze school niemand minder dan Johannes Scotus Eriugena verbonden, de vertaler van de geschriften van de Areopagiet en auteur van het *Periphyseon*.

De gotische kathedraal die nu het plein domineert, was toen, ten tijde van Scotus Eriugena, nog een Karolingisch bouwwerk. Maar de geestelijke substantie, waarvan de gotische kathedraal in de daaropvolgende tijd uitdrukking is, werd in de kring van de Ierse geleerden, met Scotus in hun midden, tot stand gebracht. Ook dit is een scheppingsdaad.

Wie hier over meer wil lezen en andere beelden wil bekijken, wordt uitgenodigd om het nieuw geopende weblog www.christinegruwez.info te bezoeken.

Reis naar Israël

Een verder bericht

David Grossman, de wereldwijd bekende Israëlische auteur en publicist, die in 2010 de Vredesprijs van de Duitse boekhandelaren kreeg (Frankfurter Buchmesse Friedenspreis) heeft het in een recent interview over wat hij *'de Toestand'* noemt in zijn land (*De Standaard* van 19/8/2012, 'Venster op een andere toekomst'). Daarnaast beschrijft hij ook het voor hem hoopvolle van de eerste tekenen van een burgerbeweging die over de grenzen van religie en partijen heen zich uitbreidt.

'In slaap gewiegd door de Toestand', zo karakteriseert hij de gemoedstoestand van vele van zijn landgenoten: apathie en angst om de realiteit van de bezetting en het daarmee gepaard gaande tot stilstand komen van het vredesproces onder ogen te zien, *'waardoor een ernstig debat over ons lot en onze bestemming verschrompelde tot een gekibbel over 'wie is een goede Jood' in plaats van het te hebben over 'wie is vergeten dat hij Joods is?'*

Grossman is een uitgesproken voorstander van de dialoog tussen Palestijnen en Israëli's. Toen in augustus 2006 de oorlog tussen Libanon en Israël in volle gang was, schreef hij een open brief aan de regering waarin hij een pleidooi hield

voor wapenstilstand. Enkele dagen later vond zijn jongste zoon Uri bij een militaire operatie in Libanon de dood.

In de rede die hij bij het graf van zijn zoon hield, brengt Grossman hulde aan diens vermogen mee te voelen en zich in de ander in te leven. *"In onze wrede, gekke en cynische wereld is het niet cool om waarden te hebben, of om je menselijk op te stellen, of om waarachtig mee te leven met het lijden van een ander, ook als die ander je vijand op het slagveld is."*

Naast blijken van medeleven bij het sterven van zijn zoon, kreeg Grossman ook heel wat cynische reacties te verwerken. Het is echter juist dit zo smartelijke verlies, dat hem er steeds weer aan herinnert dat cynisme de eerste stap is waarbij het 'hart' gaat ineenschrompelen en in zichzelf gaat verstikken.

Jeruzalem, dat in vele opzichten 'het hart' is van de mensheid, de plek waar hemel en aarde elkaar raken, mee te behoeden voor deze verstikking wordt een van de thema's die ons op de aanstaande reis naar het Heilig Land zullen begeleiden.

Christine Gruwez

De vriendenkring in aantallen en in geld

Er kwam een vraag naar transparantie over het aantal vrienden en het totaal van hun bijdragen.

Daar willen wij natuurlijk graag op antwoorden, maar dan willen wij allereerst onze dankbaarheid uitdrukken voor elke bijdrage, hoe klein ook, die binnen komt, want financieren is gezamenlijk werk: grote aantallen kleine bijdragen zijn de basis van enkele grotere en dat samengeteld geeft dan de basis die Christine nodig heeft.

Vanaf de start in 2007 zijn er 164 opgaven binnengekomen, waarvan 28 echtparen, zodat het in feite 192 mensen betreft – een prachtige kring!

Hiervan zijn inmiddels 4 personen overleden, 8 personen hebben nooit iets betaald, 41 hebben slechts eenmalig bijgedragen, zodat de kring gedragen wordt door 139 mensen die meermaals bijgedragen hebben.

In de jaren 2007 t/m 2010 was het totaal van de bijdragen resp. bijna € 14.000, ruim € 18.000, ruim € 26.000 en bijna € 19.000. De hoge score van 2009 is te verklaren door drie bijdragen van in totaal € 7000 die als eenmalig bedoeld waren. De normale som van de bijdragen is ruim € 18.000. Nu in 2011 is er halverwege de zomer reeds € 8.000 binnen gekomen, dus mogen we dit jaar misschien weer op ruim € 18.000 rekenen. Hopelijk zal de reis van de vriendenkring naar Israël een klein overschot opleveren, want de vriendenkring zou eigenlijk € 35.000 moeten opleveren om de ambities werkelijk waar te maken.

Wij hopen zeer dat u de vriendenkring niet vergeet! Met dat doel hebben wij een strookje bijgevoegd voor degenen die nog niet betaalden, met verzoek dit bij uw giroboekje te bewaren totdat u gaat betalen. Heel hartelijk dank voor uw welwillende aandacht!

Namens de initiatiefnemers, Ignaz Anderson en Michiel ter Horst

Agenda

25 september 2011

Bijeenkomst Israëlreizigers ten huize Iona.

27 november 2011

Vriendendag – Programma in het teken van Dialoog – Meer info binnenkort op het weblog.

29 januari 2012

Bijeenkomst Israëlreizigers ten huize Iona.

18 maart 2012 – 4 april 2012:

Reis naar Israël

21 april 2012

Vriendenuitstap – Meer info volgt.

Colofon

Deze Nieuwsbrief is een uitgave van de Iona Stichting
Initiatiefgroep van de Vriendenkring: Peter en Margriet Idenburg - de Savornin Lohman,
Tettje van Wageningen - van Osselen, Michiel ter Horst en Ignaz Anderson
Eindredactie: An Notebaert
Grafische vormgeving: Gerard Bik BNO
Foto's: iona archief
Oplage 450 ex.
De volgende Nieuwsbrief verschijnt voorjaar 2012

Iona Stichting
Herengracht 276, 1016 BX Amsterdam
Tel: +3120 6233 353
Fax: +3120 6274 856
E-mail: iona@iona.nl
Web: www.iona.nl
ING: 14.27.404 o.v.v. Vriendenkring Christine
IBAN: NL90 INGB 0001427404 – BIC: INGBNL2A